

С.П.Сонько

Кандидат географічних наук, доцент,
зав.кафедрою розміщення
продуктивних сил і технологій
виробництва Криворізького
економічного інституту при
Київському національному
економічному університеті.

**СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В РЕГІОНАХ
СТАРОГО ПРОМИСЛОВОГО ОСВОЄННЯ (НА ПРИКЛАДІ КРИВБАСУ)**

Серед регіонів старого промислового освоєння (причому не лише в Україні, а й в світі) Кривбас – найстаріший. У всіх таких регіонів є спільні риси розвитку і географічні особливості:

- Всі вони починали свій розвиток на викопній сировині (руди металів, вугілля, нафта та ін.), що спричинило певну “моноспеціалізацію”.
- Всі вони пройшли (або ще пройдуть) “фазу надлому” – тобто момент, коли сировина починає вичерпуватись (Урал, Донбас)¹, а всі галузі які тут працюють і весь регіон, який інфраструктурно зав’язаний на цю сировину, починає поступово занепадати.
- Цей занепад зразу ж відбивається на соціальній сфері і на природі – ріст безробіття, підвищення політичної активності, падіння рівня духовності і освітченості, сакральне різноманіття, зменшення рівня народжуваності і підвищення смертності, підвищення кількості “соціальних” хвороб (венеричні, СНІД, інфекційні), усвідомлення гостроти екологічних проблем.
- І, нарешті, кожен з таких регіонів починає поступово відроджуватись – або завдяки більш швидкій диверсифікації виробництва (Нова Англія, Силезія), або завдяки технологічній перебудові із збереженням старої спеціалізації (Урал), або як наш Кривбас...

...А як же, власно, наш Кривбас? Нажаль, на це запитання сьогодні нема позитивної відповіді. І аналогій у світі нашому регіонові також нема.

За часів Радянського Союзу, коли Кривбас забезпечував низькоякісною сировиною його весь, а також наших “ідеологічних братів” в Болгарії, Польщі, Чехословаччині, а пізніше, в Індії і Іраку², була висока зайнятість, пошана і

¹ Варіанти: - або перестає бути конкурентноспроможною (Кривбас);

- або коли цілий промисловий регіон стає заручником політичних ігор (Рур, Силезія);

² І які “повелися” свого часу на впровадження “низьких” технологій повного металургійного переділу (чавун-сталь-прокат), тобто таких технологій, які вимагають дуже великого видобутку сировини (руди), але не висувають вибагливих умов до її якості (чавун можна плавити з руди, яка містить 20-25% Fe)/

економічне процвітання (8 місце в Україні за кількістю населення, свій цирк, велечезний стадіон, швидкісний трамвай, більший, ніж в багатьох обласних центрах будинок міськради і багато інших ознак, які передусім впадають в око). Тобто, Кривбас своїм металом і рудою брав найбільшу участь у ідеологічній боротьбі за впровадження комуністичної ідеї “у всьому світі”, створюючи імідж країни, яка виробляє найбільше руди, металу в світі, а також цементу, мінеральних добрив...і пар шкіряного взуття.

І імідж дійсно було створено. Але, як і все в колишньому СРСР – імідж тимчасовий і дуже автономний, який зразу ж кудись счез після падіння “залізної завіси”. Перефразовуючи вислів класика – “помінялась ідеологія і зразу ж помінялась геологія” – Росія від нашої руди відмовилась, Казахстан – також, західні сусіди перейшли переважно на бездоменне виробництво, де тих 45-55% заліза у руді явно не вистачає (а треба 65-67%). До того ж, наша руда надто коштовна по причині дорогих енергомістких технологій³, і тому полякам, чехам, словакам, болгарам (у яких металургійні комбінати не “найбільші в світі” як у нас і здатні до певної реконструкції) дешевше і доцільніше її купувати у ПАР, Бразилії, чи, навіть у Австралії.

Отже, Кривбас сьогодні став заручником ідеологічної боротьби Радянського Союзу за першість у світі. Більше того, він і залишається заручником політичної боротьби в сучасній Україні. Куди їздять політичні діячі напередодні виборів? – у Кривбас (знаю це достеменно, оскільки будинок, в якому мешкаю вікнами виходить на київську трасу). І сьогодні в Кривбасі “люди гинуть за метал” (і в прямому і в образному розумінні).

Нам би створити “вільну економічну зону” з власним бюджетом і оподаткуванням. І розвивати цю зону в напрямку “високих технологій” – на базі заводів “Восход” та “Комуніст”(колишні назви) налагодить збірку якогось готового автомобіля (“Opel”, “DAEWOO”, “Ford”), пустити на свій ринок виробників мікропроцесорної техніки і електроніки – тобто, розвивати ті галузі, які морально не застаріють ще років 15-20. В цьому випадку ті робітники, які вже довго не працюють на КМК і на вищезначених підприємствах (і мають високу специфічну кваліфікацію) будуть отримувати гроші за свою ж кваліфікацію, а не за стояння на базарі.

Виходячи з викладеного, головні завдання соціально-географічних досліджень в Кривбасі треба вбачати у всебічному вивченні сучасного **ринку праці** із застосуванням найсучасніших методів (масового опитування, матстатистики). При цьому треба враховувати суто географічну особливість – велику протяжність регіону (міста – на 60 км, Великого Кривбасу – на 100-120

³ Які свого часу впроваджувались на віки, оскільки комуністична ідея повинна була перемогти у всьому світі. Але ж гірничо-збагачувальна галузь і чорна металургія – це не хлібопекарня і, навіть не ковбасний цех – заліза тут набагато більше і воно дуже габаритне і вмуроване в землю бетонним фундаментом на десятки метрів, і зламати його з метою “реконструкції” дуже важко. Так важко і дорого, що легше і дешевше побудувати новий металургійний комбінат (що на Заході і роблять в таких випадках).

км). Адже при такій протяжності мають бути досить відчутні відмінності в економіці, соціальній сфері, демографічних процесах.

Інший напрямок досліджень – **еколого-географічний**, який має визначити специфіку цих проблем в Кривбасі, встановити, що ж залишає природі “випереджаючий розвиток” гірничо-збагачувальної і металургійної промисловості.

Ще один цікавий напрямок – **географічні аспекти малого і середнього бізнесу**. Так, вздовж “Червоної лінії” (Площа Визволення – 173 квартал) майже всі перші поверхи будинків відкуплено – але, чомусь, не для розвитку чорної металургії і гірничо-збагачувальної галузі, а для торгівлі, сервісу, різних послуг.

І в першому і в другому і в третьому випадках найдоцільніше застосовувати новітні методи геоінформаційних технологій, розробкою яких зараз займається кафедра розміщення продуктивних сил Криворізького економічного інституту.